

En studie av det alkoholpreventiva skolprogrammet *Prata Om Alkohol* för att mäta programmets effekter på niondeklassares alkoholkonsumtion

Rapporten har tagits fram på uppdrag av skolastatsningen Prata Om Alkohol av en grupp bestående av researchkonsult Tina Fernandes (undersökningsföretaget YouGov) och Peter Falkenäng (Undersökningsföretaget Rochambeau) under ledning av projektledare Per Hazelius (Kunskapskraft & Media) i samarbete med psykologiforskare Nikolaus Koutakis verksam på akademien för juridik, psykologi och socialt arbete vid Örebro Universitet och forskare Martin Stafström verksam på medicinska fakulteten inom socialmedicin och global hälsa vid Lunds Universitet.

Sammanfattning	1
1. Introduktion	2
2. Syfte	2
3. Metod	2
3.1 Validitet och reliabilitet.....	3
3.2 Urval.....	4
3.2.1 Genomgång av interventions- och kontrollgrupper	4
4. Resultat och analys	5
4.1 Kunskap om alkoholens risker och konsekvenser (Figur 1)	5
4.2 Provat alkohol (Figur 2)	5
4.3 Skäl till att man druckit alkohol (Figur 3).....	5
4.4 Erfarenhet av att vara berusad (Figur 4).....	5
4.5 Antal gånger man druckit alkohol (Figur 5).....	5
4.6 Antal gånger man berusat sig när man druckit alkohol (Figur 6)	6
4.7 Hur ofta man känner sig berusad när man dricker (Figur 7)	6
4.8 Vad som hänt när man druckit alkohol (Figur 8).....	6
4.9 Senaste tillfället man drack alkohol (Figur 9).....	6
4.10 Vad som dricks (Figur 10)	6
4.11 Hur påverkad man kände sig vid senaste tillfället (Figur 11)	6
4.12 Anledning till att man inte provat alkohol (Figur 12)	7
5. Diskussion.....	7
5.1 Metodfrågor.....	7
5.1.1 Urvals- och bortfallsfrågor	8
5.1.2 Andra aspekter som kan påverka resultatet.....	8
5.2 Ökad medvetenhet och kunskap i interventionsgruppen.....	8
5.3 Ökat riskbeteende i kontrollgruppen	9
5.4 Högre frekvens av alkoholkonsumtion i kontrollgruppen.....	9
5.5 Högre berusningsgrad och frekvens av berusning i kontrollgruppen	10
5.6 Prata Om Alkohol som alkoholpreventivt verktyg i skolan	10
6. Vidare studier	10
Bilagor	11

Sammanfattning

(väsentligaste punkterna som frågeställning, syfte, referensram, metod, resultat och slutsatser) Sammantaget visar undersökningen på positiva, om än inte starka, effekter av läromedlet på flera punkter. *Prata om alkohol* tycks framför allt ha påverkat alkoholkonsumtionen under den senaste tiden, mer än kännedom och attityder. Etc..

Skrivs efter genomgång av alla deltagande parter!!!

1. Introduktion

Historiskt sett har svenska ungdomar i stor utsträckning druckit alkohol. Enligt Centralförbundet mot alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) 2010 är dock trenden under de senaste åren att ungas totala konsumtion av alkohol minskar. Detta beror framför allt på att pojkar har minskat sin konsumtion. Den senaste mätningen från CAN 2010 visar att 58 procent av pojkarna och 65 procent av flickorna i 9:an i Sverige dricker alkohol. I en jämförelse med andra Europeiska länder visar CANs mätning också att svenska ungdomar i stor utsträckning konsumerar mycket alkohol under korta tidsintervaller. Konsumtionen av alkohol bland svenska ungdomar och det relaterade riskbeteendet är m.a.o. ett fortsatt problem.

Det är utifrån dessa förutsättningar som Sprit och Vinleverantörsföreningen initierat och finansierat utbildningsmaterialet *Prata om Alkohol* (se prataomalkohol.se) sedan 2006. Grundutförande, innehåll och förvaltning tillhandahålls av utbildningsföretaget Kunskapskraft & Media. Materialet, som är kostnadsfritt för högstadiet och gymnasiet, har utvecklats av Sprit- och vinleverantörsföreningen i samarbete med sakkunniga inom området, däribland pedagoger och skolpersonal.

Utbildningsmaterialet *Prata Om Alkohol* är framtaget i syfte att underlätta och inspirera preventionsarbetet inom alkohol i skolan. Metodmaterialet bygger klassrumsövningar som utgår från samtalsbaserad undervisning för socialt och emotionellt lärande. Målet med skolmaterialet är att få ungdomar att inte konsumera alkohol och påverka de ungdomar som ändå väljer att konsumera alkohol till att dricka mindre och en sund inställning. Det skall uppnås genom dialog och reflektion kring kunskaper om alkoholens effekter, risker och konsekvenser samt om lagar och varför dessa existerar.

Läromedlet är anpassat för undervisning i årskurserna 7-9 och gymnasiet. Det finns idag i hela Sverige, i över 75 % av alla Sveriges högstadier och gymnasier. Det innebär att 700 000 elever och 56 200 lärare, har kunnat ta del av materialet.

Undersökningen är genomförd under en period (sommaravslutningstider) då ungdomar oftare kommer i kontakt med alkohol än normalt. Därtill bör tilläggas att respondentgruppen är i stånd att sluta nian, vilket innebär en ännu större risk för ökad alkoholkonsumtion och riskbeteende.

2. Syfte

Syftet med studien är att undersöka i vilken utsträckning *Prata Om Alkohol* motsvarar de uppsatta effektmålen om att få ungdomar att inte konsumera alkohol och att få de ungdomar som konsumerar alkohol att dricka mindre och skaffa sig en sund inställning till alkoholkonsumtionen.

3. Metod

Denna kvantitativa undersökning eftersträvar att ge en god bild av den kvantitativa variationen. Undersökningen utgår från systematiska och strukturerade observationer, i detta fall i form av enkäter med fasta svarsalternativ. Undersökningen har genomförts vid två olika mätningstillfällen med cirka 5 månaders mellanrum. Första mättilfallet (nollmätningen) skedde i januari månad 2010. Det andra mättilfallet (eftermätningen) ägde rum i månadsskiftet maj/juni. Samma frågor ställdes i eftermätningen som i

nollmätningen. För en mer detaljerad genomgång av mättillfällena och datainsamlingen hänvisar vi till kapitel om urvalet.

Frågorna i undersökningen är framtagna i samarbete mellan researchkonsult Tina Fernandes (undersökningsföretaget YouGov), Peter Falkenäng (Undersökningsföretaget Rauchambeau), Per Hazelius (Kunskapskraft & Media), psykologiforskare Nikolaus Koutakis vid Örebro Universitet samt medicin och hälsoforskare Martin Stafström vid Lunds Universitet. (se enkät i bilaga 2) Undersökningen är genomförd via en fysisk enkät som delats ut av lärare under lektionstid och som eleverna fyllt i. Inläsningen av enkäterna samt sammanställning av resultaten i tabeller och grafer har genomförts av YouGov, som också kommenterat resultaten utifrån ett undersökningsperspektiv.

Enskilda blanketter är granskade manuellt för att upptäcka de fall då hela enkäten är oseriöst ifylld, t ex att varje ruta kryssats i, att det klottrats över hela sidorna eller att eleven skrivit att allt bara var ljug.

I nollmätningen ingick 21 klasser, varav ingen då hade tagit del av utbildningsmaterialet. 11 klasser var planerade att ta del av materialet (med beräkningen att någon klass kunde komma att falla bort) under våren och 10 klasser var tänkta som kontrollgrupper.

Efter eftermätningen har man tagit hänsyn till vilka klasser som enligt planen genomfört utbildningen och sållat bort sådana klasser som inte uppfyllt kravet för undersökningen (interventionsgrupp som ej genomfört utbildningen med eleverna i korrekt omfattning, klass som ej inlämnat ifyllda enkäter, klasser som utsatts för andra betydande interventioner eller för få svar för att man skall kunna dra några slutsatser).

Kvar som underlag för analys har därefter blivit 6 interventionsklasser och 6 kontrollgrupper. Figurer och analys i rapporten visar jämförelse mellan interventionsklasserna sammanslagna och kontrollgrupperna sammanslagna samt också skillnaden för respektive grupp av klasser över tid. Bilaga 5 visar figurer med resultat för samtliga klasser gruppvis indelade i ordningsföljd. (intervention/kontrollklass).

Beteckning i rapporten av de olika grupperna för analys:

Interventionsgrupp OMG1 - 1 Nollmätning för de klasser som sedan genomgått utbildningsmaterialet (A1, B1, D1, E1, G1, J1)

Interventionsgrupp OMG2 - 1 Eftermätning av de klasser som genomgått utbildningsmaterialet (A1, B1, D1, E1, G1, J1)

Kontrollgrupp OMG1 - 2 Nollmätning för kontrollgrupperna/klasserna (A2, B2, D2, G2, H2, J2)

Kontrollgrupp OMG2 - 2 Eftermätning av kontrollgrupperna/klasserna (A2, B2, D2, G2, H2, J2)

3.1 Validitet och reliabilitet

Undersökningen är genomförd på relevant målgrupp utifrån verkliga förutsättningar för skolan och lärare. De deltagande lärarna med respektive klasser har inte genomgått några interventioner för att förändra den vanliga skolsituationen.

Signifikansberäkning har utförts med Students t-test. Signifikansnivån har beräknats på 90%-nivå och skillnader mellan grupper har markerats med en pil i figurerna. Ej markerade små avvikelser i %-värden betyder inte per automatik att någon egentlig förändring skett utan värdet ligger inom felmarginalen.

3.2 Urval

Urvalet av interventions- och kontrollgrupperna har skett slumpvis från en lista med de lärare som tidigare beställt skolmaterialet *Prata Om Alkohol*. I de fall då lärare i fråga inte kunnat delta har de hänvisat till annan lärare på samma skola. En matchning har skett mellan interventions- och kontrollgrupper så att likartade geografiska och sociala förutsättningar har förelegat.

Förutom sociala och geografiska aspekter har även matchningen mellan interventions- och kontrollgrupper beaktat "Spill over"-effekter, så att man inte jämfört två olika grupper från en och samma skola.

3.2.1 Genomgång av interventions- och kontrollgrupper

Interventions- och kontrollgrupperna har en geografisk spridning från Kungsbacka i söder till Stockholm i norr. Grupperna kommer dock i fyra av sex fall från Storstockholm eller Stockholms innerstad.

I genomgången av interventions- och kontrollgrupperna kan man se att det andra mättillfället är spritt från den 24 maj till 10 juni. Man kan också utläsa att grupperna har en relativt jämn storleksfördelning. För en fördjupad information kring interventionsgruppernas arbete finns i resultatet från den lärarenkät (s.k. Fidelity check) som besvarades av ansvariga lärare i samband med att eleverna besvarade andra enkätomgången. (se resultat och lärarenkät i bilaga 3).

Nedan redovisas en översikt över interventions- respektive kontrollgruppernas grundförutsättningar.

Interventionsgrupper	Kontrollgrupper
<u>Grupp A1</u> Ort: Sigtuna Datum för genomförande av enkät: 26 maj 2010 Gruppstorlek: 25 (första mätningen) 20 elever (andra mätningen)	<u>Grupp A2</u> Ort: Sollentuna Datum för genomförande av enkät: 31 maj 2010 Gruppstorlek: 25 (första mätningen) 21 elever (andra mätningen)
<u>Grupp B1</u> Ort: Märsta Datum för genomförande av enkät: 31 maj 2010 Gruppstorlek: 19 (första mätningen) 20 elever (andra mätningen)	<u>Grupp B2</u> Ort: Märsta Datum för genomförande av enkät: 3 juni 2010 Gruppstorlek: 15 (första mätningen) 16 elever (andra mätningen)
<u>Grupp D1</u> Ort: Stockholm innerstad Datum för genomförande av enkät: 26 maj 2010 Gruppstorlek: 24 (första mätningen) 21 elever (andra mätningen)	<u>Grupp D2</u> Ort: Stockholm innerstad Datum för genomförande av enkät: 31 maj 2010 Gruppstorlek: 25 (första mätningen) 20 elever (andra mätningen)
<u>Grupp E1</u> Ort: Haninge Datum för genomförande av enkät: 10 juni 2010 Gruppstorlek: 21 (första mätningen) 19 (andra mätningen)	<u>Grupp H2</u> Ort: Vallentuna Datum för genomförande av enkät: 3 juni 2010 Gruppstorlek: 19 (första mätningen) 16 elever (andra mätningen)
<u>Grupp G1</u> Ort: Aneby Datum för genomförande av enkät: 24 maj 2010 Gruppstorlek: 22 (första mätningen) 21 (andra mätningen)	<u>Grupp G2</u> Ort: Gislaved Datum för genomförande av enkät: 28 maj 2010 Gruppstorlek: 21 (första mätningen) 19 elever (andra mätningen)
<u>Grupp J1</u> Ort: Kungsbacka Datum för genomförande av enkät: 2 juni 2010 Gruppstorlek: 22 (första mätningen) 22 (andra mätningen)	<u>Grupp J2</u> Ort: Kungsbacka Datum för genomförande av enkät: 1 juni 2010 Gruppstorlek: 19 (första mätningen) 19 elever (andra mätningen)

mätningen)

mätningen)

4. Resultat och analys

Vi har med den här studien kunnat visa att *Prata Om Alkohol* kan påverka niondeklasselevers beteende och attityd på ett positivt sätt under den aktuella undersökningsperioden. Sammantaget visar undersökningen på positiva, om än inte starka, effekter av läromedlet på flera punkter. *Prata om alkohol* tycks framför allt ha påverkat alkoholkonsumtionen under den senaste tiden, mer än kännedom och attityder. Undersökningens karaktär medför att man inte kan uttala sig om resultat över en längre tidsperiod.

Nedan följer en genomgång av de viktigaste resultaten från undersökningen och resultat går också att se i form av figurer (YouGov 2010) i bilaga 1:

4.1 Kunskap om alkoholens risker och konsekvenser (Figur 1)

Undersökningen innehåller en fråga som fokuserar enbart på kunskapen om alkoholens risker och konsekvenser. Just denna fråga visar inte att *Prata om alkohol* har påverkat respondenterna signifikant, även om andra delar i undersökningen tyder på en något ökad medvetenhet.

4.2 Provat alkohol (Figur 2)

Andelen som provat att dricka alkohol har totalt sett inte förändrats signifikant sedan nollmätningen. Detta gäller både interventionsgrupp och kontrollgrupp.

4.3 Skäl till att man druckit alkohol (Figur 3)

Prata om alkohol tycks ha motverkat en uppfattning om att man "har roligare på fester om man dricker alkohol" och "att man dricker alkohol för att testa sina gränser". Man ser också en tendens till att kontrollgruppen tilltagande förknippar orsakerna till att man dricker med något "spännande och riskfyllt". Interventionsgruppen använder nu oftare "nyfikenhet" och att man "inte vill känna sig utanför" som skäl till att man druckit alkohol.

4.4 Erfarenhet av att vara berusad (Figur 4)

Andelen som uppger att de varit berusade någon gång har ökat signifikant i kontrollgruppen. Tendens till ökning finns också i interventionsgruppen, men inte lika stor som i kontrollgruppen.

4.5 Antal gånger man druckit alkohol (Figur 5)

Genom att titta på den uppgivna alkoholkonsumtionen under olika tidsperioder under den senaste tiden (1 år, 3 månader och 1 månad) ser man att *Prata Om Alkohol* har haft en bromsande effekt. I interventionsgruppen har man sett till hela året druckit mer frekvent än kontrollgruppen. Konsumtionsfrekvensen har successivt minskat och man har druckit i mindre utsträckning än kontrollgruppen under den senaste månaden. Alltså kan man visa på en positiv trend för interventionsgruppen.

4.6 Antal gånger man berusat sig när man druckit alkohol (Figur 6)

Den här frågan har eleverna fyllt i utan fasta svarsalternativ. Tyvärr har frågan inte fungerat helt bra och man har inte alltid fyllt i både "druckit" och "berusad". I föregående resultat (figur 5) visas det totala och genomsnittliga antalet gånger man druckit. Här handlar det om snittvärden för de som fyllt i korrekt, dvs. både druckit och varit berusad så att man kan följa andelen gånger man varit berusad när man druckit. Basen är då ca 80 personer för både interventions- och kontrollgrupp. För kontrollgruppen kan man se att snittet för den senaste månaden inte blir helt logiskt och man bör för hela den här frågan räkna med en lite större felmarginal.

Frågan visar dock en tendens åt att kontrollgrupperna berusar sig i större utsträckning än interventionsgrupperna. Alltså en positiv tendens för interventionsgruppen.

4.7 Hur ofta man känner sig berusad när man dricker (Figur 7)

När det gäller hur ofta man blir berusad när man dricker så kan man i kontrollgruppen se en liten men dock signifikant förflyttning från att man "sällan" blir berusad när man dricker till "mer ofta" eller "varje gång". I interventionsgruppen finns ingen signifikant ökning i frekvens, men heller ingen minskning.

4.8 Vad som hänt när man druckit alkohol (Figur 8)

I kontrollgruppen ser man ett ökat riskbeteende genom att av urskilja en ökning av personer som druckit så att de "mått illa/blivit bakfulla" liksom en ökning av personer som "gjort sig illa", "känt sig avslappnade", "sett eller varit nära skadegörelse/annat brott" samt "inte kunnat fungera som vanligt i skolan". Denna signifikanta ökning ser vi inte i interventionsgruppen, som istället visar en "positiv" trend (men ej signifikant) för flera av de konsekvenser som undersökningen berör.

4.9 Senaste tillfället man drack alkohol (Figur 9)

Man ser en markant skillnad i frekvens när det gäller alkoholintag senaste tiden, där interventionsgruppen inte alls hade druckit lika frekvent som kontrollgruppen. Det här resultatet visar också att kontrollgruppen i högre grad än interventionsgruppen har druckit nyligen.

4.10 Vad som dricks (Figur 10)

När man väl dricker alkohol verkar det vara samma drycker som väljs i både interventionsgrupp och kontrollgrupp. Valet av dryck är därmed inget som påverkas av att man genomgått utbildningsmaterialet.

4.11 Hur påverkad man kände sig vid senaste tillfället (Figur 11)

Tittar man på graden av berusning vid senaste tillfället, kan man se en tendens till förflyttning i interventionsgruppen, från "ganska" och "mycket" påverkad till en medelgrad av påverkan. Sammantaget visar detta på en mer positiv utveckling för interventionsgruppen än i kontrollgruppen.

4.12 Anledning till att man inte provat alkohol (Figur 12)

Interventionsgruppen har fått en ökad uppfattning om att man "mår illa" om man dricker alkohol. I övrigt syns inga signifikanta skillnader jämfört med nollmätningen för denna grupp. Det är också mycket små baser för just denna fråga, varför det kan vara riskfyllt att dra för stora slutsatser av förändringar.

5. Diskussion

Denna undersökning är genomförd under en period då niondeklassare avslutar sin högstadietid, vilket innebär att de under vårterminen i stor utsträckning kommit i kontakt med alkohol. Det medför att en minskning av alkoholkonsumtionen under denna period kan vara svårare att uppnå. I resultatet återspeglas detta av en ökning av konsumtion och berusning i kontrollgruppen. I interventionsgruppen ser man ingen sådan tydlig ökning.

Undersökningen tyder på att *Prata Om Alkohol* är ett verktyg som kan ha effekt på niondeklassares alkoholkonsumtion och efterfrågan på alkohol. Samtidigt kan man också se en ökad kunskap och medvetenhet om konsekvenserna av alkoholdrickande i interventionsgruppen.

5.1 Metodfrågor

Alla frågeundersökningar är behäftade med olika typer av metodologiska problem, som måste beaktas vid tolkningen av resultaten. Dessa utgörs bland annat av urvalsfel, bortfallsfel och mätfel. För var och en av dessa finns sedan slumpmässiga och systematiska felkällor. Storleken på de slumpmässiga variationerna kan beräknas. Detta gäller emellertid inte de systematiska felen, d.v.s. de felkällor som bidrar till att det sanna värdet på en parameter avviker på ett icke slumpmässigt sätt från det redovisade värdet.

De representativitets- och tillförlitlighetsproblem som behandlats bör alltid beaktas såväl vid jämförelse av grupper av individer som vid jämförelser över tid. Det är rimligt att anta att bortfallets inverkan på resultatet är relativt begränsat, bland annat genom att man parvis jämfört interventions- och kontrollklasser.

Det kan vid undersökningar av denna typ förekomma mätfel som medför lägre tillförlitlighet i svaren. I andra studier (CAN 2010) har man funnit en ovilja att redovisa känsliga förhållanden och att respondenterna medvetet eller omedvetet underskattar sin konsumtion av alkohol. Det kan naturligtvis inte uteslutas att somliga elever i denna studie har rapporterat en för låg konsumtion (underrapportering), men det kan också vara så att motsatsen förekommer, d v s att elever uppger en högre konsumtion än den verkliga (översrapportering).

Trots att formulären besvaras under samma former som vid ett skriftligt prov kan det inte alla gånger undvikas att några elever har haft möjlighet att se vad andra svarat. I dylika fall kan somliga finna det frestande att ange en för hög konsumtion. Ytterligare en aspekt kan vara att man skryter med att man dricker mer än man i själva verket gör. Vetskapen om att andra eventuellt har möjlighet att se svaren när formuläret besvaras kan medföra att somliga även i enkätsituationen uppger ett felaktigt konsumtionsbeteende.

När det gäller metod för att filtrera bort oseriösa svar är det osäkert på vilket sätt detta påverkat resultaten. Risker att jämförbarheten påverkats är störst dels för sammanslagna variabler som t ex totalkonsumtionen, dels för relativt lågfrekventa variabler, som t ex de ungdomar som inte har testat alkohol, men ändå varit sugna. När det gäller sammanslagna variabler där svaren från flera frågor kombineras kan en felkälla, som på var och en av de ingående variablerna har begränsat inflytande, bli mer betydelsefull på grund av adderingseffekten. Lågfrekventa variabler, däremot, är känsliga eftersom det krävs få felaktiga observationer för att påverka resultatet. Av det skälet har vi valt att inte inkludera dylika observationer i resultat- och diskussionskapitlet.

5.1.1 Urvals- och bortfallsfrågor

Det finns problem med att urvalsenheten i skolundersökningarna är klasser. (CAN 2010) Undersökningen är en gruppvis mätning och ingen individuell mätning, vilket medför att ingen individuell jämförelse kan göras. I undersökningen går det därför inte att identifiera huruvida det är exakt samma elever som har svarat på frågorna vid första och andra mätningen. Grupperna har dock varit snarlika mellan de två mätningstillfällena, vilket gör att man kan ha tillit till gruppernas sammansättning mellan mätningstillfällena.

I skolundersökningar finns vanligen två typer av bortfall, det ena utgörs av att en hel klass inte deltar och det andra att enskilda elever inte deltar. Det hade naturligtvis varit en styrka med ett större deltagande, men tendenserna i studien är ändå tillräckligt tydliga för att medge slutsatser. I denna undersökning har ett antal grupper av slumpmässiga skäl fallit bort. I bilaga 4 redovisas samtliga anledningar till bortfallet.

Majoriteten av respondenterna kommer från Storstockholmsområdet, vilket kan innebära att denna undersökning har en större relevans för denna del av Sverige. I det nuvarande mediesamhället sprids dock beteenden och attityder snabbt.

5.1.2 Andra aspekter som kan påverka resultatet

Denna undersökning är en longitudinell undersökning med nollmätning i början av januari 2010 och eftermätning strax innan sommaravslutningen i skiftet mellan maj/juni 2010. Pga. den relativt korta tidsperioden bör det poängteras att undersökningens resultat endast gäller för den tidsperiod som mätningen avser. Det finns dock en önskan om att genomföra mätningar under en längre period och därmed erhålla svar om huruvida *Prata Om Alkohol* kan påverka ungdomar i ett längre perspektiv.

Utvärderingen av metodmaterialet *Prata Om Alkohol* har genomförts utifrån skolans, lärarnas och elevernas verkliga förutsättningar. Det är förstås en styrka att genomföra en studie utifrån dess naturliga förutsättningar, men det kan också föra med sig effekter som kan inverka på resultatet. I interventionsklasserna har vissa *lärare delat på ansvaret* i undervisningen. Detta kan ha påverkat både utförande och effekter, vilket medför att det finns skäl till försiktighet i analys och resultat. Interventionsgrupperna har i vissa fall *genomfört olika övningar och i olika omfattning*, vilket också kan påverka resultatet. Den genomsnittliga undervisningstiden har varit 298 minuter (se bilaga 3). Alla interventionsgrupper har heller inte *genomfört övningarna* vid samma tillfälle, utan arbetet har spritts ut under vårterminen 2010.

5.2 Ökad medvetenhet och kunskap i interventionsgruppen

Prata Om Alkohol tycks inte ge elever i nian någon signifikant ökad kunskap om alkoholens risker och konsekvenser. Det kan dock bero på en tidigare hög kunskapsnivå.

Prata om alkohol tycks dock ha påverkat medvetenheten om alkoholens risker och

konsekvenser positivt över tid. När ungdomarna svarar på varför de druckit går det att i kontrollgruppen utläsa en ökad uppfattning om att man har "roligare på fester" om man dricker alkohol och att man "dricker alkohol för att testa sina gränser". Interventionsgruppen däremot använder andra ord som "nyfikenhet" och "att man inte vill känna sig utanför" som skäl till att man druckit alkohol. Dessa skäl ser dock inte ut att ha påverkat konsumtionsmönstret eller riskbeteendet bland eleverna i interventionsgruppen negativt. Detta tyder på att *Prata Om Alkohol* har givit eleverna en ökad förståelse för varför ungdomar ofta dricker, vilket i sin tur kan ha påverkat interventionsgruppen att ange dessa skäl till alkoholintag. De vanligaste orsakerna till varför ungdomar dricker, vilket också tas upp i *Prata Om Alkohol*, är nämligen just känslan av utanförskap och nyfikenhet. Därför finns det skäl att tro att *Prata Om Alkohol* ökat medvetenheten i interventionsgruppen om varför ungdomar dricker.

Granskar vi resultatet bland de elever som har svarat att de inte dricker alkohol ser vi att interventionsgruppen har fått en signifikant ökad uppfattning om att man "mår illa" om man dricker alkohol, vilket tyder på en ökad kunskap om risker och konsekvenser över tid.

5.3 Ökat riskbeteende i kontrollgruppen

Prata Om Alkohol ser ut att ha en positiv påverkan på ungdomars riskbeteende över tid. Undersökningen visar att kontrollgruppen har ett ökat riskbeteende jämfört med interventionsgruppen, vilket tydligast åskådliggörs genom kontrollgruppens mer negativa resultat vad gäller berusningsgrad, antalet gånger man druckit den senaste månaden, vad de råkat ut för när de druckit och hur påverkade de var den senaste gången de drack alkohol.

Går man närmare in på dessa resultat visar det sig att kontrollgruppen oftare berusar sig, berusar sig kraftigare, oftare känner sig bakfulla och oftare har upplevt saker som skadegörelse/annat brott samt gjort sig illa i samband med att de druckit alkohol. Kombinerat resultatet för den mer frekventa alkoholkonsumtionen och högre berusningsgraden får vi ett ännu tydligare sammanhang av kontrollgruppens ökade riskbeteende över tid jämfört med interventionsgruppens.

5.4 Högre frekvens av alkoholkonsumtion i kontrollgruppen

Undersökningen visar att frekvensen av hur många gånger man har druckit alkohol tycks ha påverkats av arbete med *Prata Om Alkohol*. Kontrollgruppen uppvisar en mer frekvent alkoholkonsumtion jämfört med interventionsgruppen. Sett till ett år tillbaka från andra mätningen har interventionsgruppen dock druckit mer frekvent, men sedan successivt minskat sin konsumtion jämfört med kontrollgruppen. Insatserna med *Prata Om Alkohol* inleddes fem till sex månader innan andra mätningen och det är därför mest intressant att undersöka förändringen av alkoholkonsumtionen efter denna tidpunkt. Det går också att förvänta sig att insatserna med *Prata Om Alkohol* har givit större och större effekt allt eftersom grupperna genomgått fler övningar. Jämför vi resultatet för alkoholkonsumtionen från 1 år, 3 månader och 1 månad ser vi en större successiv minskning i interventionsgruppen jämfört med kontrollgruppen. Förändringen är statistiskt signifikant (se figur 5, bilaga 1).

Jämfört med interventionsgruppen visar kontrollgruppen en mer frekvent konsumtion under den senaste månaden, samtidigt som kontrollgruppen jämfört med interventionsgruppen också uppvisar en markant skillnad i frekvens när det gäller alkoholintag de senaste 1-7 dagarna (se figur 9, bilaga 1). Sannolikheten är större att de som svarat att de druckit mer under den senaste tiden också oftare är de som konsumerar

mer alkohol. Utifrån dessa förutsättningar har *Prata Om Alkohol* givit en önskad effekt över tid.

Det är också intressant att notera att den senaste perioden utgörs av vår- och avslutningstider. Det är en period av normalt hög konsumtion av alkohol bland ungdomar. Att interventionsgruppen tycks ha en lägre konsumtion under just denna period tyder på att *Prata Om Alkohol* har givit positiva effekter på alkoholkonsumtionen över tid.

5.5 Högre berusningsgrad och frekvens av berusning i kontrollgruppen

Sett över tid visar kontrollgruppen generellt upp en berusningsgrad och frekvens av berusning jämfört med interventionsgruppen.

Andelen som uppger att de varit berusade någon gång har ökat signifikant i kontrollgruppen. Tendens till ökning finns också i interventionsgruppen, men inte lika stor som i kontrollgrupperna. Interventionsgruppen visar en lägre berusningsgrad per tillfälle medan kontrollgruppen tenderar ett stå kvar på samma nivå över tid.

Ser man till frekvensen av berusning när man dricker så framkommer i kontrollgruppen en liten men signifikant förflyttning från att man "sällan" blir berusad när man dricker till "mer ofta" eller "varje gång". I interventionsgruppen finns inga signifikanta förändringar.

Sammantaget visar frågan om riskbruk, berusningsgrad och frekvens av berusning på en mer gynnsam utveckling för interventionsgruppen jämfört med kontrollgruppen över tid.

5.6 Prata Om Alkohol som alkoholpreventivt verktyg i skolan

Sammantaget talar ett flertal undersökningsresultat för att *Prata Om Alkohol* fungerar bra som ett alkoholpreventivt skolmaterial. Interventionsgruppen uppvisar jämfört med kontrollgruppen en signifikant högre medvetenhet om risker och konsekvenser kring bruket av alkohol och en signifikant mindre frekvent alkoholkonsumtion samt en signifikant mindre grad av riskbeteende och berusning.

6. Vidare studier

Den långsiktiga effekten är viktig och det kunde därför vara intressant att följa de som arbetat med läromedlet när det gått en tid. Frågan är också under vilken period under våren man arbetat med läromedlet och i vilken grad eleverna "hunnit" påverkas under en hektisk sista termin på högstadiet och avslutning?

Det skulle också vara intressant att genomföra samma utvärdering men med lärare som genomgått *Prata Om Alkohols* fortbildning.

Bilagor

Bilaga 1: Resultat och figurer (se nästa sida)

Bilaga 2: Enkät (se nästa sida)

Bilaga 3: Resultat lärarenkät - interventionsgrupper

Frågeställning	Genomsnittligt resultat
Hur viktig roll anser du att skolan har i det alkoholförebyggande arbetet med ungdomar? (1 = mycket liten roll och 5 = mycket viktig roll)	3,75
Antal övningar som genomförts under mätningsperioden?	6 övningar (Spännvidd: 2-12)
Hur mycket undervisning (angivet i tid) uppskattar du/ni att klassen har haft med stöd från Prata Om Alkohol?	298 minuter (Spännvidd: 120 minuter - 600 minuter)
Hur har du/ni lagt upp undervisningen med Prata Om Alkohol?	7x fristående och 1x temadag
Ange den uppskattade mängden tid du/ni lagt på olika arbetssätt i undervisning med stöd från Prata Om Alkohol med klassen, fördelat på totalt 100 %.	Tonvikt på normal undervisning i klassrummet till dialog och reflektion i mindre grupper eller i helklass
Värdera på en skala 1 (lågt) och 5 (høgt) hur elevernas engagemang och deltagande var under de lärarledda undervisningstillfällena.	3,28
Värdera på en skala 1 (lågt) och 5 (høgt) hur elevernas engagemang och deltagande var under det självständiga arbetet.	3,25
Värdera på en skala 1 (lågt) och 5 (høgt) hur elevernas engagemang och deltagande var under grupp och/eller helklassdiskussioner.	4,1
Värdera på en skala 1 (lågt) och 5 (høgt) hur elevernas engagemang och deltagande var under grupparbeten och/eller projektarbeten.	3
Ditt betyg på Prata Om Alkohol som undervisningsmaterial i skolan? Där 1 är mycket dåligt och 5 är mycket bra.	3,86

Bilaga 4: Redovisning av bortfall av grupper:

- Interventionsgrupp från Älvdalensskolan (Älvdalen) har ej inkommit med enkäter från mätningstillfälle två. Anledning är ännu ej angivet.
- Kontrollgrupp från Buskoviuskolan (Älvdalen) har inkommit med enkäter från mätningstillfälle två, men eftersom deras jämförande grupp Älvdalensskolan inte inkommit med enkäter från mätning två kan deras svar ej inkluderas i den slutliga sammanställningen.
- Kontrollgrupp från Lyckebykolan (Haninge) har inte inkommit med enkäter från andra mätningstillfället pga. att ansvarig lärare varit sjukskriven.
- Interventionsgrupp från Dalsjöskolan (Borås) har inkommit med svar från mätning två, men då svarsfrekvensen var för låg har de ej inkluderats i den slutliga sammanställningen.
- Kontrollgrupp från Viskaforsskolan (Borås) har inkommit med enkäter från andra mätningstillfället, men eftersom deras jämförande grupp från Dalsjöskolan inkommit med för få svarande elever från mätning två kan deras svar ej inkluderas i den slutliga sammanställningen.
- Kontrollgrupp från Kvarnbergsskolan (Huddinge) har inte inkommit med enkäter från andra mätningstillfället pga. att ansvarig lärare varit sjukskriven.
- Interventionsgrupp från Centralskolan (Norberg) har inkommit med svar från mätning två, men då svarsfrekvensen var för låg har de ej inkluderats i den slutliga sammanställningen.
- Kontrollgrupp från Risbroskolan (Fagersta) har inkommit med enkäter från andra mätningstillfället, men eftersom deras jämförande grupp från Centralskolan (Norberg)

inkommit med för få svarande elever från mätning två kan deras svar ej inkluderas i den slutliga sammanställningen.

- Interventionsgrupp från Åsö grundskola (Stockholm) har inkommit med enkäter från andra mätningen. Denna grupp var från början en extra grupp utan jämförande kontrollgrupp, vilket också var situationen vid andra mätningen. Därav är denna grupp inte med i den slutliga sammanställningen.

Bilaga 5: Resultat för samtliga klasser gruppvis indelade i ordningsföljd (se tabeller på nästa sida)